

Albert Hourani – Dějiny arabského světa. 2010.

Jaromír Vejrych

*Katedra antropologických a historických věd, Fakulta filozofická,
Západočeská univerzita v Plzni, j.vyjrych@ksa.zcu.cz*

PROF. Albert Hourani se řadí mezi přední historiky – arabisty 20. století, kteří se zabývali oblastí Blízkého východu a Maghribu. Do rukou českého čtenáře se po dvaceti letech od autorovy smrti a od prvního vydání v anglickém jazyce dostává Houraniho kniha „History of the Arab Peoples“, a to v podobě přetisku z roku 2005 s českým názvem „Dějiny arabského světa“, které vydalo Nakladatelství Lidové noviny v minulém roce.

Co se týče širšího pojetí dějin arabských zemí, český čtenář se musel až do edice této knihy spokojit s Dějinami Blízkého východu od Bernarda Lewise. Oproti tomu hlubší prezentace arabských a obecně islámských dějin došla naplnění ve vynikající monografii prof. Felixe Tauera Svět islámu. Houraniho hluboká erudice na poli historie předznamenává faktickou a informační kvalitu díla. Z kvalitativního hlediska se mohou Houraniho Dějiny poměřovat se zmiňovaným Světem islámu, který se vyznačuje logickou konstitucí i poutavým jazykovým projevem. Tauerovo dílo je však mnohem podrobnější a lze z něj čerpat i pro akademické a vědecké účely, zatímco Houraniho dílo je určeno širšímu okruhu čtenářů, čímž je do značné míry zpopularizováno. Proto není nutné kritizovat zjednodušené podání státoprávního a politického vývoje v arabských oblastech, které se nezabývá podrobným dynastickým výčtem a ani zevrubně nezkoumá pozadí významných událostí. Naopak se snaží nastínit hlavní příčiny a jejich následky. Dějiny arabského světa nabízí terminologický i jmenný rejstřík. Za zmínku stojí i seznam referenční literatury, který je uveden na konci knihy pro každou podkapitulu zvlášť. Hourani pojal své dílo bezesporu jako studii obecnou a přehledovou, o čemž svědčí její název v poměru k počtu stran (jednalo-li by se o studii komplexní, čítala by více svazků o několika tisících stranách). Autor se vedle státoprávního uspořádání a politiky soustředil především na oblast náboženskou, sociální a kulturní. Kniha se dělí na pět částí dle následující chronologie: 1) 7.–10. století, 2) 11.–15. století, 3) 16.–18. století, 4) 1800–1919 a 5) 1939 a dále.

Překlepy či překladových chyb, které by narušovaly tok četby, se v textu vyskytuje velice málo, a tak například na str. 317 potrápí čtenáře chybná struktura souvětí, a to na řádcích 18–22; popřípadě na straně 446 došlo k záměně roku pádu Nimajrího vlády v Súdánu, kdy namísto roku 1985 je nejspíše v důsledku přesmyčky chybně uveden rok 1958. Faktické chyby nestojí za zmínku. Vydání se nevyhnuly chyby v transkripci arabských jmen, a tak například jméno slavného perského historika Muhammada Ibn Džaríra at-Tabarího dochází na straně 40 a 41 zpodobnění ve formě Tabarí, kdežto na straně 61 a ve jmenném rejstříku je uvedena správná forma. Zůstaneme-li u jmen, je na druhou stranu nutno ocenit autora za to, že se ve všech případech rozhodl uvádět určitý člen al- před jmény pouze při prvním výskytu.

První část monografie pokrývá období 7.–10. století a věnuje se stěžejním jevům a událostem rané arabské islámské historie, se stručným úvodem k předislámským dějinám. Mezi tyto jevy a události lze pořadit vznik islámu, arabskou expanzi, období umajjovského a abbásovského chalífátu, proces kooperace a stmelování etnik v rámci nové říše, vývoj na poli náboženském, a to především v oblasti tradice, mystiky a rané islámské filosofie. Tato témata jsou podána způsobem vysledovatelným u obdobných prací a jsou velmi zestručněna, což ovšem vyplývá z charakteru díla samého. Čtenáře mohou příjemně překvapit i postřehy, se kterými se u jiných autorů nesetká,

a tak se na straně 53, která se převážně věnuje meziregionálním kontaktům, dovidá, že vodní kolo se do Španělska dostalo ze Sýrie a podzemní akvadukt z Íránu atd.

Druhá část, „Arabská muslimská společnost“, pokrývá období mezi 11. a 15. stoletím, které se řadí mezi nejsložitější období klasických dějin islámské civilizace. Tomu odpovídá i rozsah stran (89–202), který určuje, že se jedná o nejdelší kapitolu celé monografie. Již koncem 10. století leželo hlavní centrum islámské civilizace na pomezí Íráku a Íránu. Tomuto centru konkurovalo umajjovské Španělsko a fátimovský Egypt. Všechny tyto oblasti prodělaly ve zmíněném období velice složitý vývoj politický, hospodářský a kulturní, který souvisel s náporem kočovných kmenů z oblasti Maghribu (Almohádé, Almoraividé) a středoasijských stepí (Seldžuci, Mongolové). Hourani situaci dobře analyzuje a vykládá ji na pozadí politických bojů, dvorské a lidové kultury, venkovského a městského života. Nelze opomenout fakt, že období mezi 11.–12. stoletím je považováno za vrcholné období islámské filosofie a práva. Hourani proto čtenáře detailně seznamuje s dílem Al-Ghazzálího a Ibn Arabího, jakož i se základy islámské mystiky. Z mnoha zajímavostí, které autor uvádí, si zvláštní zřetel zaslouží vystopování původu oslav Prorokových narozenin do fátimovské Káhiry, odkud se tyto v průběhu 13. a 14. století rozšířily do celého islámského světa (str. 161–2).

Třetí část pojednávající o Osmanské říši je nejkratší částí monografie a čítá 51 stran. Hourani poměrně jednoduše uvádí čtenáře do problematiky vzestupu a úpadku jedné z velkých islámských říší. Téměř polovina třetí části je dedikována vývoji v arabských provinciích, což koresponduje s autorovým záměrem seznámit čtenáře s dějinami arabského islámského světa, nikoliv islámského světa jako celku. Tato kapitola se věnuje stěžejním událostem odehrávajícím se v oblastech ovládaných Osmany. Výklad se zastavuje na konci 18. století. Čtenáře může zaujmout například model osmanské administrativy a postupné mocenské decentralizace osmanského státu, která se započala v Egyptě (str. 229).

Čtvrtá část, pojmenovaná „Věk evropských říší“, podává výklad událostí, které se v arabském světě odehrály v rozmezí let 1800–1939. Toto období je charakteristické pronikáním evropských mocností a evropského kapitálu do oblasti Blízkého východu a severní Afriky a s tím souvisejícími změnami sociálními, hospodářskými i náboženskými. Hourani kapitolu rozdělil na tři podkapitoly. První podkapitola postihuje léta 1800–1860 a podává ucelený výklad k charakteru evropského kolonialismu v oblasti. Všimá si i správních reforem v rámci Osmanské říše, které zasáhly i arabské provincie. Zvláštní pozornost věnuje Egyptu, který se stal za vlády Muhammada Alího dominantní arabskou provincií, ohrožující samotného osmanského sultána. Ve druhé podkapitole, pokrývající léta 1860–1914 se autor vedle politické a hospodářské situace zaměřuje na společenské změny a obrození islámského myšlení, které se snažilo vyrovnat s dynamickým společenským a ekonomickým vývojem. Hourani si všimá i dalších procesů, jakými jsou zrod nacionalismu, modernizace školství a urbanizace. Třetí podkapitola, postihující vývoj v letech 1914–1939, klade důraz převážně na politickou otázku, která v tomto období v arabském světě dominovala.

„Věk národních států“ – tak se nazývá závěrečná kapitola, jež sleduje vývoj v arabských zemích od roku 1939. Toto období je charakteristické vznikem jednotlivých arabských národních států. Hourani se věnuje politickému, ekonomickému i sociálnímu vývoji v jednotlivých arabských zemích. S ohledem na ekonomický význam arabského světa se soustředí i na mezinárodněpolitické otázky: boj za nezávislost, americko-sovětský souboj o vliv v oblasti, arabsko-izraelské války a otázku ropy a ropných monarchií. Arabsko-izraelské války by si díky svému významu zasloužily detailnější zpracování. Je všeobecně známo, že v průběhu 40. a 50. let byla strnulá arabská společnost nucena vstoupit rovnýma nohama do nového dynamičtějšího světa. Zaznamenala do té doby nevídané změny ekonomické,

sociálně strukturální i kulturní, které souvisely s přejímáním nového životního stylu. Tyto změny, společně se zvyšujícím se populačním přírůstkem, vedly k hlubším sociologickým, filosofickým i teologickým úvahám nad údělem a směřováním arabské společnosti moderní doby. Hourani sleduje tyto změny na příkladu pomalu se měnícího života na venkově a dynamického rozvoje ve městech, který je ovšem zatížen migrací nevzdělaného venkovského obyvatelstva přeměňujícího se na městskou chudinu. Prostor je věnován velkým ideologiím (panarabismu, násirismu, arabskému socialismu), které opanovaly arabskou politiku, kulturu i univerzity v průběhu 50. a 60. let, a které byly později vystřídnány kapitalistickým a religiózním modelem. Pochvalu si zaslouží i to, že si autor v závěru knihy všímá i ženské otázky a zabývá se údělem žen v tradiční arabsko-islámské společnosti.

Vlastní text je zakončen doslovem Malise Ruthven z roku 2002. Ta ve vší stručnosti pojednává o významných událostech, které se v arabském světě odehrály od prvního vydání Houraniho knihy.

Dějiny arabského světa jsou pro český knižní trh zcela jistě přínosem, především s ohledem na širší veřejnost. Akademičtí a vědečtí pracovníci se bez tohoto titulu mohou dost dobře obejít. Protože jsou Dějiny arabského světa lepším dílem než Lewisovy Dějiny Blízkého východu, zůstává otázkou, proč nebyly Dějiny arabského světa vydány dříve.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] HOURANI, A. 2010. Dějiny arabského světa. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.